

לק"י

מאמר
שמעון בן יעקב ורשב"י

מתוך הספר "נפלאות מתורתך" [עודנו בכת"י]
מאת מרן פוסק עדת תימן
הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
על הפסוק ויאמר שלום לכם אל תיראו וגו'
מטמון באמתחותיכם וגו' ויוצא אליהם את שמעון
(בראשית מ"ג, כ"ג)

מאמר שמעון בן יעקב ורשב"י

תוכן המאמר:

- א. מדוע אחי יוסף לא העלו בדעתם כי מטמון מצאו באמתחותיהם
- ב. ביאור דברי מהרי"ץ בטעם תרגום מטמון, סימן
- ג. סודות הזוהר הקדוש הטמונים, נמצאים באמתחות התורה
- ד. ויצא אליהם את שמעון, זה רבי שמעון בר יוחאי
- ה. ארבעה טעמים מדוע אומרים רבי שמעון "בר" יוחאי, ולא בן יוחאי. ומדוע נתייסדו הקדיש והזוהר הקדוש בלשון ארמית
- ו. שני טעמים למה נקרא רשב"י שְׁבֵת
- ז. "את" שמעון, לרבות רבי עקיבא.
- ח. אי נמי שיצא רשב"י מן המערה מלא וגדוש בסתרי תורה
- ט. בית שהוסיפו חכמי תימן לפיוט בר יוחאי, יְחַדְתָּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת וכו'.
- י. ראוי להנהיג תוספת זו כיום בכל המקומות
- יא. ביאור תוספת זו
- יב. בתים נוספים שהוסיפו קצת מחכמי תימן

מתוך הספר "נפלאות מתורתך" [עודנו בכת"י]
מאת מרן פוסק עדת תימן
הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
על הפסוק ויאמר שלום לכם אל תיראו וגו'
מטמון באמתחותיכם וגו' ויצא אליהם את שמעון
(בראשית מ"ג, כ"ג)

י"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ, בני ברק © כל הזכויות שמורות
טלפקס: 03-5358404 | נייד: 050-4140741 | yad@maharitz.co.il

מאמר שמעון בן יעקב ורשב"י

(א) מדוע אחי יוסף לא העלו בדעתם כי מטמוזן מצאו באמתחותיהם

פשיטה דקרא, דכיון שהפך נתקבץ מאנשים שונים וממקומות רבים, יתכן שהטמינו כספיהם בתוך הבר, לפני שנמסר למלכות. ובמשך הזמן נשכח מהם, או שהטמינו מת. והמלך לא זכה בזה, כיון שלא ידע בו מעולם. אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמוזן זה באמתחותיכם שיעלה בגורלכם ותזכו בו מן ההפקר. וכך הוא דין תורה, כיעויין בחושן המשפט סימן רל"ב סוף סעיף י"ח, ובמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הלכות הונאת דברים וגניבת דעת סימן רט"ז אות י"ב ד"ה מי, ובספרנו זה להלן בפרשת עקב על פסוק ואכלת את כל העמים ד"ה ומהיגם. זהו דרך הפשט, כפי המתבאר בפירוש הראב"ע, ובספר מנחה בלולה הובא במנחת יהודה דף קפ"א ע"א, בתוספת קצת נופך מדילי העני. ודרך הדרש והרמוז והסוד בפסוק זה, עיין בספר מגלה עמוקות דף נ"ד ע"א:

ומה שאחי יוסף לא העלו כך על דעתם, היינו משום שמצאו את הכסף בפי אמתחותיהם, ולא יתכן שהממונה מטעם המלך לא ראה זאת. דהכי כתיב (לעיל י"ב) ואת הכסף המושב "בפי אמתחותיכם" תשיבו בידכם אולי משגה הוא. ולא עוד אלא שכל אחד ואחד מצא כן בשקו, ולא יתכן שיהיה זה במקרה. ובר מן דין, שכל אחד מצא בדיוק אותו סכום הכסף שהביא עמו לקנות בו תבואה, שזו הוכחה ברורה שמישהו עשה זאת בכוונה. דהכי כתיב (לעיל מ"ב, כ"ח) ויאמר אל אחיו הושב "כספי" וגו'. וכתוב (שם ל"ה) ויהי הם מריקים שקיהם והנה איש "צרור" כספו בשקו וגו'. וכתוב (לעיל כ"א) והנה כסף איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו. ועיין רש"י ורשב"ם על פסוק (לעיל י"ב) אולי משגה הוא. ורמב"ן כאן, ועל פסוק (לעיל מ"ב, כ"ז) ויפתח האחד את שקו. ואפילו אם היו מוצאים כסף אחר רק בפנים אחד השקים, היו מחזירים אותו, דרך חסידות, כדרך שעשה אותו תנא:

ב) ביאור דברי מהרי"ץ בטעם תרגום מטמון, סימן

ותרגום תיבת מטמון סימן, וכמו שביאר מהרי"ץ בחלק הדקדוק וז"ל, תרגום שלנו סימן ולא סימא ור"ל שבספרי תימן הגירסא בנו"ן, ולא באל"ף כבדפוסים. יב"ן. ורמז להם כי כמו שמצאו הכסף שכבר יצא מתחת ידם ונעלם מעיניהם, כן ימצאו את יוסף אחר שנעלם מעיניהם, וזהו לשון סימן עב"ל:

ונראה לענ"ד שכוונתו כי סימן הוא לשון רבים, ובלשון יחיד סימא, שכן דרך לשון ארמי להוסיף נו"ן פשוטה לרבים. וכמו שמצינו תרגום ושפוני טמוני חול (דברים ל"ג, י"ט) וסימן דמיטמון בחלא [וכן הוא ברבינו בחיי שם, דלא כבדפוסים וסימא]. וכן ומטמוני מסתרים (ישעיה מ"ה, ג') תרגם יונתן וסימן דמיטמרן. ועל-דרך זה תרגם המתרגם בפסוק (משלי ב', ד') ככסף וכמטמונים תחפשנה, היך סימא (תרגום כסף שהוא בלשון יחיד) היך סימָתָא תצבייה. והוקשה לו למהרי"ץ כיון דקרא נקט הכא מטמון בלשון יחיד, מדוע שינה אונקלוס ללשון רבים. ותירץ מפני שיש בזה גם רמז שימצאו את יוסף, ותיבת סימן תרתי משמע, ודוק. ולאפוקי מלהבין שמהרי"ץ סבר כי אין במשמעות סימן למטמון כלל, רק אות וסימן כמו בחולין דף צה: אעפ"י שאין נחש יש סימן, ובכריתות דף ו. סימנא מילתא היא. ועיין עוד בערוך ע' סם ב', ובמרפא לשון כאן, ובלאוקמי גירסא דף שמ"ו, ובדברינו לקמן בסמוך ד"ה ובצירוף:

ג) סודות הזוהר הקדוש הטמונים, נמצאים באמתחות התורה

וביאור נוסף ונפלא בפסוק זה שמעתי כי בא לרמוז עניין מתנת תורת הסוד לישראל, שהיא נסתרת במלות התורה המפורשות. וזהו אָמרו שלום לכם, ר"ל על-ידי תורת הסוד, כדאיתא ברעיא מהימנא שבזוהר הקדוש פרשת נשא דף קכ"ד ע"ב כי על ידי ספר הזוהר יפקון ישראל מן גלותא ברחמי. וזהו שאמר שלום לכם אל תיראו, כי כל

המתעסק בתורת רבי שמעון בן יוחאי, שלום לו, ואין לו לחוש מפחד הגלות שבאחרית הימים. ועוד, כי היא נתגלתה בסוף האלף הששי, שהוא כנגד היסוד הנקרא שלום, כידוע ליודעי ח"ן, על-ידי רבינו שלום שְׁרֵעָבִי זיע"א, שגילה את עומק מצפונותיה של-תורת רבינו האר"י זיע"א. וזהו שאמר אלהיכם ואלהי אביכם שאז הוא מתנהג במדת הדין הנקראת אלהים, נתן לכם מטמון, דהיינו תורת הסוד הנסתר כמטמון, ועל-דרך שנאמר (משלי ב', ד') אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה וגו'. ונאמר (שם כ"ה, ב') כבוד אלהים הסתר דבר. אבל היא נמצאת באמתחותיכם דהיינו בתורתנו הקדושה שניתנה לנו ומצויה בידינו, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, אם יש לו עינים לראות. כספכם בא אלי, שאין תורה זו נקנית אלא במי שנפשו נכספה וגם כלתה להתייגע בה ולקיים הכתוב בה, ולהתחסד עם קונו, מלשון (לעיל ל"א, ל') כי נכסוף נכספתה. זוהי התורה הרצויה ביותר הבאה אלי, אל השי"ת. ויוצא אליהם את שמעון, הוא התנא האלהי מרעיש הארץ רבי שמעון בר יוחאי, עליו נאמר (לעיל א', כ"ו) נעשה אדם, שעילת יצירת אדם הראשון היתה להוציא את נשמת רבי שמעון בר יוחאי, שיגלה את המטמון שבתורה בספרו זוהר הקדוש. ע"כ הדברים ששמעתי מפי הרח"ע שליט"א שחידש מדנפשיה ושוב ראיתי שנדפסו בספרו מחמדי ארץ, ירושלם ה'תש"ע, דף ע"ו, והוספתי מדילי מעט נופך:

והעניין שהבאנו כי תורת הנסתר, טמונה בתורה המצויה בידינו, נזכר כבר על-ידי מהר"י צ'אהרי, בעל צדה לדרך ושאר ספרים, בסוף פיוטו הנכלל בכתר מלכות שאומרים ביום הכפורים, ופוחת י"י מי יגיע עד תכלית חכמתך, בזה"ל, אלה הכתרים וכינוי ידוע לספירות, וכדלקמן בסמוך ד"ה וסוד. יב"ן, בפי המקובלים מסודרים, מאין סוף בחביון העוז נסתרים, בתושיה נצפנה לישירים. ומביאו מהר"י בתכלאל עץ חיים שם דף ק"י ע"ב. וכתב עליו בפירושו שם בזה"ל, בחביון העוז, בסתרי אין סוף ברוך הוא. נסתרים, כי הם אדוקים וקשורים וצפונים שם, יחדיו יהיו תמים. ומלת נסתרים, מושכת עצמה ואחר עמה ודהיינו שהיא שייכה לא רק למעלה, אלא גם למטה.

ובאילו כתובה שתי פעמים. ועיין עוד בדברינו לקמן בסמוך ד"ה וברור. יב"ן] וכך שיעורו, נסתרים בתושיה, נצפנה לישרים. לומר כי כל הסודות, נסתרים הם תוך תורתנו הקדושה, אשר נצפנה לישרים. כי לא כל (הבא) [הרוצה] ליטול את השם יבוא ויטול, כי היא נסתרת ונצפנת בתורה הנקראת תושיה וכדאמרין בסנהדרין דף כו: למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כחו של-אדם וכו' יעו"ש. יב"ן]. (דאין מתגלה) [ואין מתגלים. כן הוא בכתי"ק של-מהרי"ץ. יב"ן], רק לראוי אליהם. וכאשר ידעת משל מי שנשא בתו של-מלך, הנזכר בזוהר ובספר סדר היום וכו' עכ"ל. והמשל שרמזו אליו, נביא ונציין בס"ד להלן פרשת אמור על פסוק כי תבואו אל הארץ וגו' וקצרתם את קצירה, ד"ה וזהו. ולכאורה היה נראה שאין צורך לומר כי מלת נסתרים, מושכת עצמה ואחר עמה, אלא הכי קאמר, מאין סוף (דהיינו על ידי אין סוף, מכח אין סוף) אשר כביכול הוא בחביון העוז, המה נסתרים בתושיה אשר נצפנה לישרים, כדרשת חז"ל על פסוק (משלי ב', ז') יצפון לישרים תושיה. אי נמי מאין סוף המה נסתרים בחביון העוז, דהיינו במסתרי התורה, וכמו שאמרו חז"ל (עיין לקמן בסמוך ד"ה יחדת) אין עוז אלא תורה. וכדי להבין שהכוונה לתורה, כפל ואמר בתושיה אשר נצפנה לישרים. אולם כיון שבבית הנוסף לפיוט בר יוחאי דלקמן ד"ה ומאחר, תיבת נסתרים על כרחין חוזרת אל חביון עוזו, ממילא מובן שמחבר הבית ההוא הבין גם הוא כמהרי"ץ. ואולי מחבר הבית הנזכר, הוא מהר"י צאהרי מחבר פיוט זה, ואם-כן ילמד סתום מן המפורש בדבריו עצמו. ויש סייעתא לפירוש מהרי"ץ מלשון הרמב"ן בפירושו לתורה על פסוק (לקמן מ"ט, כ"ד) מידי אביר יעקב, בכלל ביאורו לפסוק (חבקוק ג', ד') קרנים מידו לו ושם חביון עוזו, חביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו יעו"ש, ודוק. איתמרו. כמו-כן העלה מהרי"ץ בפירושו שם חלק א' לגבי ברכות התורה דף י"א ע"ב ד"ה את תורתו, בשם ספר בית מועד, אליבא דגירסתם תורתו "תורת-אמת", שהכוונה על סודות התורה, שמגלה לנו [הקב"ה] ומשכיל אותנו. כי חלק הנעלם, צפון בחלק הנגלה, ושניהם כאחד תורת

אמת יעו"ש, ובדברינו להלן פרשת כי תשא על פסוק וחג שבועות תעשה לך ד"ה ונקטו:

ולמדתי בס"ד לפרש רמז נוסף בתיבות הפסוק שלפנינו שלום לכם אל תיראו על-דרך האמור לעיל, אך באופן אחר, מתוך הכתוב בפיוט הנזכר דף ק"ט ע"ב, היודע מתכונתם בַּיְחָד, לעולם לא יִפְחָד וכו'. ופירש מהרי"ץ שם שהכוונה כי היודע אצילות הספירות, שאינם נפרדים ולא נחלקים, כי כולם קשורים ביחד זה בזה, בכח אור אין סוף החופף עליהם, לעולם לא יפחד שיגיע לו נזק ועונש וכו' מקצץ בנטיעות יעו"ש. וזהו שלום לכם אל תיראו, אם אתם משלימים ומייחדים את כל הספירות כאחד, לא תיראו ולא תפחדו. ומהגם שעשרה היו כשירדו למצרים, כנגד עשר ספירות. והגם שאסר יוסף את שמעון, עכשיו הוציאו, כדמסיים קרא ויוצא אליהם את שמעון:

ובצירוף דברי מהרי"ץ בחלק הדקדוק שהאיש אשר על בית יוסף, רמז להם בכך כי כמו שמצאו את הכסף שכבר נעלם מעיניהם כך ימצאו את יוסף שנעלם מעיניהם, כדלעיל ד"ה ותרגום, יש לנו גם-כן רמז עניין ספר הזוהר הקדוש שנעלם מעיני רבים מאות בשנים אחרי שנכתב, והיה אז נחלת יחידי סגולה (כמו שביירו בכמה ספרים, ובראשם הרד"ל בספרו קדמות הזוהר ענף שני, שכבר ביד הגאונים היו מאמרי הזוהר הקדוש, והביאוהו בתשובותיהם. והארכתי על זה בס"ד בספרי הקטן זוהר העולם כבשים ללבושך), עד שנמצא ונתגלה במאות השנים האחרונות, שהוציא לנו הקב"ה בפרהסיא את תורתו של-רבי שמעון:

ד) ויוצא אליהם את שמעון, זה רבי שמעון בר יוחאי

ובעיקר הדבר שהתיבות ויוצא אליהם את שמעון רומזות לרשב"י, מצאתי שקדם לו בספר אמרי אמת להרא"מ אלטר מגור דף ק"ד וז"ל, כתיב (הושע ח, י"ב) אכתב לו

רובי תורתי כמו זר נחשבו, שבדורות האחרונים יכולים להשיג יותר סודות התורה, ועל כן יש יותר הסתר [פנים מצד הקב"ה אלינו. יב"ן]. וזהו שכתוב (זכריה ד', י') כי מי בז ליום קטנות. ורמז לזה בפסוק אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתכם היינו שיש מטמון וצריך לגלותו, וכתוב ויוצא אליהם את שמעון זה רשב"י שגילה סודות התורה. ואיתא (בשבת דף לג:): שמעון שגינה ייהרג, שהיה צריך לעבור כמה שנים במערה כדי שיוכל לגלות הכל עכ"ל:

ואולי יש לזה מקור בספרים נוספים קודמים, לפי מה שראיתי מובא בסדר זמירות לשבת עם באר החסידות, בשם בעל לב שמחה מגור שאמר כי מה שנקרא רבי שמעון בשם "בר יוחאי" ולא "בן יוחאי", אולי י"ל כי הוא מאותו טעם שנקרא בר-מצוה ולא בן מצוה ושאינו ראוי מקצת בארמית ומקצת בלשון הקודש. כי בארמית הוה לן למימר בר-תפקידתא. ועיין על זה בדברינו להלן פרשת וזאת הברכה על פסוק לעיני כל ישראל יב"ן. מפני ש"בר" הוא לשון חוץ ותרגום בחוץ תעמוד (דברים כ"ד, י"א) בקרא תקום. יב"ן, וכשנעשה בר-מצוה, יוצא מעצמיותו ומצטרף לכלל, למניין, לערבות, לזימון [זה דוקא לדידהו, אבל מנהגינו לצרף לזימון אפילו קטן כמ"ש בס"ד בשלחן ערוך המקוצר אורח-חיים סימן ל"ג סעיף כ"ב. יב"ן, שמאותו יום והלאה נחשב ככל אחד מהכלל. כמו-כן י"ל כי רשב"י נקרא "בר יוחאי" שצירף את כל-כולו לכלל. ויש להביא רמז על פי דאיתא בס' וקיצור בספרים. ועיין לקמן בסמוך. יב"ן, ויוצא אליהם את שמעון רמז לרשב"י. וזהו ויוצא אליהם לרמז כנוצר לעיל ע"כ. אך יתכן שהשומע לא דק במה שכתב זאת בשם "ספרים", ואינם אלא דברי אביו בעל אמרי אמת בספרו שהבאנו לעיל:

ה) ארבעה טעמים מדוע אומרים רבי שמעון "בר" יוחאי, ולא בן יוחאי. ומדוע

נתייסדו הקדיש והזוהר הקדוש בלשון ארמית

והגם שתיבת בר בלשון ארמי, היא בן בלשון הקודש כנודע, מכל־מקום הוקשה לו למה דוקא ברשב"י קבעו לומר בר, ולא בשאר תנאים, כגון רבי ישמעאל בן אלישע, רבי עקיבא בן יוסף, רבי יוסי בן קיסמא, רבי חנניא בן עקשיא וכיוצא בהם. בשלמא כשכללות הלשון הוא בארמית, שפיר נקטו בר. אבל מדוע גם כשהמדובר בלשון הקודש, עשו כן, והיה להם לומר גם־כן בן בלשון הקודש. וכן הוא בפיוט המפורסם בר יוחאי נמשחת אשריך, וזולתו. ועיין עוד מ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר אבן־העזר הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות שפ"ה לגבי נוסח הקידושין, אנא חתנא פלוני "בר" פלוני:

ואם זו קושיא, אזי לענ"ד יש ליישב בשלושה טעמים נוספים. הראשון, על פי הא דאיתא בסוכה דף מה: משום רשב"י, ראיתי בני עלייה והם מועטים וכו' אם שנים הם אני ובני מהם, ומסקינן הא דעיילי בְּבֵר וכו' אליבא דפירוש ראשון ברבינו חננאל שם, שהם הצדיקים שבניהם צדיקים כמותם, כמו רשב"י ובנו רבי אלעזר, כי בן בלשון תרגום בְּר כדבר האמור. וכן הוא בערוך ע' בר בפירוש השני, והעלוהו מהרש"א ועץ יוסף במסכת סוכה שם. ולזכרון דבר זה, קבעו לרמוזו זאת אגב שמו של־אביו בְּר יוחאי, לכלול את שלשתם:

והטעם השני אפשר לומר בפשיטות יותר, מפני דשאני רשב"י שספרו זוהר הקדוש הוא בלשון ארמי, על־כל־פנים רובו ככולו, לפי־כך גם בשמו נקטו בְּר בלשון ארמי. בפרט שיש סיבה חשובה לכך שנכתב הזוהר הקדוש בארמית, יען כי סגולת לשון זה להכניע הקליפות בלשונם ממש, כמו שלמד הרמ"ק (בסידורו תפילה למשה, אחרי ברכת ישתבח) מתוך המבואר בזוהר הקדוש עצמו בפרשת תרומה דף קכ"ט ע"ב בטעם שיסדו הקדיש בלשון תרגום, לפי שארמית הוא לישנא דסטרא אחרא, בגין

דיתבר חיליה וכו' ווהעלה דברי הזוהר הקדוש בזה גם-כן מהרי"ץ בעץ חיים חלק א' בפירוש הקדיש דף כ"ח ע"א. ושם הביא טעמים נוספים, וסיים כי זהו העיקר לכן גם הזוהר הקדוש נכתב בהאיי לישנא יעו"ש. והובאו דברי הרמ"ק גם-כן בעולת תמיד פרק י"ח. וכן בילקוט דת ודין במבוא דף י"ז, ד"ה מדוע קדיש אינה בלשון הקודש. וכן כתב הגרי"ח מדנפשיה בבן יהודע שבת דף יב. ד"ה היכי עביד יעו"ש"ב. ובעיקר עניין כתיבת הזוהר הקדוש בארמית, האריך הרד"ל בספרו קדמות ספר הזוהר ענף חמישי מדף פ"א, ובכלל דבריו שם כתב כי רבי אבא שכתב את ספר הזוהר הקדוש על פי ציווי רשב"י, היה מבבל שלשונם ארמית. ועוד שלשון תרגום, היא מדרגה תחתונה נגד לשון הקודש, ובה מחוזה ומראה אחוריים, כך הזוהר הקדוש לא נמסר להתגלות העניינים כי אם מכוסה במלבוש וכו' יעו"ש"ב. וכן הרחיב בזה הרי"ל מראדזין במאמרו זוהר הרקיע פרק ג':

(ו) שני טעמים למה נקרא רשב"י שַׁבָּת

ועוד יש לומר טעם שלישי, לפי שתיבות שמעון בר יוחאי גימטריא שבת עם הכולל, דמהאיי טעמא נוהגים לומר פיוט בר יוחאי נמשחת וכו' בליל שבת, כמו שכתוב במבוא לספר הילולא דרשב"י דף כ"ב הערה ג', וציין לאידרא רבה שבזוהר הקדוש פרשת נשא דף קמ"ד ע"ב דרבי יהודה היה קורא לרשב"י שבת, מה שבת לי"י (שמות כ', י') קודש לי"י (שם ט"ז, כ"ג. ל"א, ט"ז), און רשב"י וכו' יעו"ש, ובמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר אורח-חיים הלכות תפילת ערבית של-שבת סימן נ"ח אות י'. ובספרנו זה לקמן בסמוך ד"ה ויהי. הלכך אצל רשב"י דוקא דקדקו לומר בר ברי"ש, ולא בן בנו"ן. וזכורני שחזקו עוד טעם זה שנקרא רשב"י שבת, על-פי הא דאיתא בשבת דף יא. דדוקא כגון רשב"י וחבריו שתורתם אומנותם, אינם מפסיקים לימודם לתפילה, כיון שאינם מפסיקים תורתם לצורך אומנותם יעו"ש, נמצא שאצלו

כל ימות השבוע הם כמו יום השבת שאסור במלאכה. אף כי יש להעיר דכינוי שבת אינו מיוחד לרשב"י דוקא, וכדמוכח מדברי כמה מפרשים שדרשו ונתנו טעמים על תיבת שבת הרומזת לצדיק או לחכם, ומקורם מהזוהר הקדוש, דהכי איתא התם בפרשת משפטים דף צ"ד ע"ב, לא תעבוד בו עבודת עבד (ויקרא כ"ה, ט"ל) בצדיק דאיהו יום השבת, לא תעבוד וכו'. וברעיא מהימנא פרשת ויקרא דף כ"ט ע"א, בגין דתלמיד חכם פְּיוֹם שבת וכו' נפש דתלמיד חכם אתקריאת שבת מלכתא, נפש יתירה דשבת וכו'. ועוד שם ברעיא מהימנא פרשת נשא דף קכ"ד סוף ע"ב, אינון חכמים דדמיין לשבתות וימים טובים, לית לון אלא מא דיהבין לון אילין חולין וכו'. ובתיקוני הזוהר תיקון כ"א דף מ"ו ריש ע"א, תלמידי חכמים דאתקריאו נשמות יתירות, ואילין (נשמות) דמתוספאן לעמא קדישא בערב שבת, ירתין לון תלמידי חכמים ביומין דחול, ובהון אתעביד חול קודש יעו"ש. ועל פי זה ביאר הגר"י ענגיל בספרו בית האוצר כלל קע"ט ד"ה וכן, הא דאיתא בברכות דף מ"ז סוף ע"ב אמר רבי אמי שנים ושבת מצטרפין (לזימון). אמר ליה רב נחמן ושבת גברא הוא. אלא אמר רבי אמי שני תלמידי חכמים המחודדין זה את זה בהלכה מצטרפין וכו', והאריך על זה בספר כרם יעקב סימן י"ב אות ו' מְדַף קכ"א. וכבר כתב הרמ"ז בפירושו לזוהר פרשת משפטים שם ד"ה דאינון, אותם שתורתם אומנותם וכו' הצדיקים הגדולים נקראים בשם שבת, כהרשב"י וחבריו, משום שכל בחינת אצילות היא סוד יום השבת, ואין צריך מעשה ומלאכה וכו' ע"כ. ועיין עוד שו"ת חתם סופר חלק א' סימן קצ"ו ד"ה ולכאורה, וכן טוב למהריב"ד פרשת בראשית דף ע"ה ד"ה ועיין, ושו"ת עטרת פז חלק א' כרך ב' יורה דעה סימן ז':

ברם לפום קושטא אפשר דאעיקרא לא קשיא מידי, פוק דוק ותשכח שבכל הספרים ואפילו בזוהר הקדוש כתוב בדרך-כלל רבי שמעון "בן" יוחאי, ורק לפרקים כתוב רבי שמעון בר יוחאי. ומאידך גם רבי ישמעאל בן אלישע, רבי עקיבא בן יוסף, רבי יוסי בן קיסמא ועוד תנאים, כתוב בהם לפעמים בר. ורק כשזכר רשב"י בשם אביו לבד,

דהיינו בלא תיבות רבי שמעון, כתוב בזוהר הקדוש ובמקצת מקומות בדברי חז"ל, בר יוחאי. וגם זה אינו מיוחד רק לרשב"י. גם בפתחת נוסח בריך שמיה שאומרים בהוצאת ספר תורה, אמר רשב"י ע"ה כד מפקין ספרא וכו' המובא בסידורים שלנו דפוס וכת"י, כתוב בן יוחאי בנו"ן, ובראשם בתכלאל עץ חיים למהרי"ץ חלק א' דף ס"ג ע"ב, וכן הוא גם בכתי"ק. ובמקור מאמר זה, שהוא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א לא נזכר כאן שמו של-אביו כלל, אלא אמר רבי שמעון כד מפקין וכו', יען כי שם ברור שהכוונה אליו. וכפי הנראה רק חלק מהמקובלים האחרונים הורגלו לומר תמיד רבי שמעון בר יוחאי, ומזה נתפשט, ובפרט מרוב הרגילות לומר את הפיוט בר יוחאי, מאז שנתחבר על-ידי מהר"ש לביא לפני כארבע מאות שנה. ועל-כל-פנים, לצורך זה יועילו ארבעת הטעמים דלעיל:

ז) "את" שמעון, לרבות רבי עקיבא. אי נמי שיצא רשב"י מן המערה מלא וגדוש

בסתרי תורה

וחזי לאצטרופי לרמוז המובא לעיל ד"ה וביאור, הא דאיתא בילקוט ראובני בשם מגלה עמוקות אופן ע"ג, וכפי שהביאוהו גם-כן במנחת יהודה דף קפ"א, ובאור תורה הנדפס דף פ"ד, שרבי עקיבא היה גלגול שמעון. לכן נאמר ויוצא אליהם "את" שמעון, כי רבי עקיבא היה דורש כל אַתִּין שבתורה ע"כ. ר"ל שתיבת את באה לרבות את רבי עקיבא הטפל לשמעון בנו של-יעקב אבינו. כי הוא גלגולו כידוע, וכדאיתא נמי בדברינו לקמן בפרשת ויחי על פסוק יששכר חמור גרם ד"ה שוב. ולפי שהוא זה שדרש כל אתִין שבתורה כנודע (ועיין עוד בדברינו להלן פרשת ואתחנן על פסוק את י"י אלהיך תירא), יש לרבות אותו דוקא, ולא חכם אחר. וזה מקצת לשון הרב מגלה עמוקות עצמו, רבי ישמעאל הוא גלגולו של יוסף הצדיק, ורבי עקיבא הוא גלגולו של שמעון וכו'. רבי עקיבא דרש ריבויי כל אתִין שבתורה, כמו שאמרו רז"ל וכו'. וזהו

סוד ויוצא אליהם א"ת שמעון רזא דמלה מן אותו העניין נתגלה הדבר, שבדורות התנאים "שמעון" העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, עד שבא רבי עקיבא והיה דורש גם כן אתין, שהוא משמעון וכו' ע"כ:

ורבי עקיבא אף שעסק בסודות התורה, שכן אמרו עליו בחגיגה דף יד: שהוא מארבעה שנכנסו לפרדס, ורק הוא יצא בשלום. ובמדרש הנעלם פרשת וירא דף צ"ח ע"ב איתא שגילה לו רבי אליעזר בן הורקנוס כל עמיקתא ורוזין עילאין שבשיר השירים, וכשהגיע לפסוק (שיר השירים ב', ה') סמכוני באשישות וגו' לא יכל רבי עקיבא לסבול והרים קולו בבכיה, ולא היה מדבר מיראת השכינה יעו"ש. ויש המייחסים לרבי עקיבא את חיבור ספר יצירה, כיעויין בפסק הר"י דלטאש (שנדפס בתחילת הזוהר הקדוש), ובתחילת פרדס רמונים להרמ"ק, ובסדר הדורות, ובשאר ספרים. ואיתא בספר יוחסין, שרבי עקיבא למד סתרי תורה מרבי נחוניא בן הקנה. ותראה באבות פרק ג' משנה כ' במאמר הכל צפוי והרשות נתונה, כמה ידע סודות התורה, הובא בסדר הדורות חלק ב' ע' רבי עקיבא את ז' דף קנ"ד ע"ג יעו"ש. ולא עוד אלא שרבי עקיבא היה רבו המובהק של רשב"י, כנודע בש"ס בכמה מקומות. מכל מקום בנסתרות, לכאורה טפל היה לרשב"י, והראיה ממה שרשב"י השיג סוד אבני שיש טהור מה שאין כן רבי עקיבא, ולא עוד אלא שמצינו כי ביקשו מלאכי השרת לדחוף את רבי עקיבא, וכיעויין בדברינו להלן פרשת קדושים על פסוק מות יומת הנואף ד"ה אבל. ושתי מרגליות הללו הוציא לנו הקב"ה. וכיון שרשב"י עיקר, נזכר בהדיא. ורבי עקיבא שהוא טפל אליו, נרמז רק בריבוי תיבת את. על דרך שביארנו בס"ד לעיל פרשת וירא על פסוק והאלהים נסה את אברהם, ד"ה ודברי, לדעת האומרים שנסיון יצחק היה קטן מאברהם, לכך נרמז רק בריבוי את:

וכתבתי בסגנון זה, לפי מה שהייתי סבור מעיקרא (בפשיטות, ומכח הראיות דלעיל) כי רשב"י גדול מרבי עקיבא בנסתרות, אף שהיה רבו, ומסתמא גם משאר כל התנאים. ואין תימה בכך, כמו שרבינו האר"י גדול היה בכך מרבו הרדב"ז, ומכל

אשר היו לפניו, וכנודע. אבל נרתעתי לאחורי, בראותי מפורש להיפך בשער מאמרי רשב"י לרבינו האר"י דף י"ט ע"ב, בפירושו לדברי הסבא דמשפטים דף ק' ע"ב בְּרִיָּה דיוחאי ידע לאסתמרא ארחוי, כי רשב"י היתה נשמתו מצד אור המקיף, ולכן היה בה כח להלביש סודות התורה ולְפָרֵשׁ, באופן מכוסה ונעלם גדול, שאף אם ידרשם לרבים, לא יבינם אלא מי שראוי להבינם. ולכן נָתַן לו רשות לכתוב ספר הזוהר, ולא ניתן רשות לרבותיו, או לראשונים אשר קדמו לו, לכתוב ספר בחכמה הזאת, עם היות שודאי היו יודעים בחכמה הזאת יותר ממנו. אבל הטעם הוא שלא היה בהם כח להלביש הדברים כמוהו וכו' יעו"ש. וראיתי גם־כן שדבריו הללו נעתקו בשתיקה בספרים רבים, כגון בשו"ת רב פעלים חלק א' יורה־דעה סימן נ"ו ד"ה והוא, ובאהבת שלום (אודות גדולת הרש"ש) מאמר דרך ארץ החיים דף קפ"ח ד"ה וכבר, מכלל שהדברים כפשוטם, והמה ברורים ומוסכמים, ואם־כן פשיטא שבטלה דעתי, ודברים שאמרתי בפניכם טעות הם בידי. ומכל־מקום יש לקיים את הרמז שכתבתי בפסוק ויוצא אליהם "את" שמעון באופן שונה קצת, שהרי על־כל־פנים בעניין הוצאתם וגילויים של־סודות התורה לרשות הרבים, היה רבי עקיבא טפל לרשב"י:

ובאופן אחר נראה לענ"ד דכשם ששמעון הוכנס לבית האסורים על־ידי יוסף בעל כרחו, כך רשב"י ישב במערה שלוש עשרה שנה מפני גזירת הקיסר, כדאיתא בשבת דף ל"ג ע"ב. ואמרו חז"ל שאעפ"כ נהג יוסף עם שמעון בחדו וברחמים, כי היה מאכילו ומשקהו שם, ויצא מבית האסורים שמן ורחב, לא כשאר בני־אדם שיוצאים רזים מבית האסורים, וזהו ויוצא אליהם את שמעון, את לרבות, כיעויין בבראשית רבה פרשה צ"א אות ח', ופרשה צ"ב אות ד' כהדין צרצורא וכו' ובמפרשים. כך רשב"י. כי אעפ"י שהיה מאכלו במערה חרובים, כדאיתא התם בשבת, מכל־מקום מבחינה רוחנית יצא מלא וגדוש בסתרי תורה ורזיה, כדלהלן פרשת כי תצא על פסוק לא יבוא עמוני ד"ה והגם. והדברים כפתור ופרח:

ח) בית שהוסיפו חכמי תימן לפיוט בר יוחאי, יחדות עשר ספירות וכו'. ראוי

להנהיג תוספת זו כיום בכל המקומות

ומאחר שבא לידינו לשון הפיוט מאין סוף בחביון העוז נסתרים, הנכלל בכתר מלכות, כדלעיל ד"ה והעניין, ראיתי להוסיף כאן, דכהאיי לישנא נמצא גם בבית שצורף על-ידי אחד מחכמי תימן, לפיוט בר יוחאי הידוע, שיסד מהר"ש לביא, וזהו:

בר יוחאי יחדת עשר ספירות. מאין סוף, בחביון העוז נסתרות. טובלים את העולם, וי"י במ להורות. וסוד המאורות יענו אשריך:

וברור כי לצורך החרוז, כתב נסתרות תמורת נסתרים. וכוונתי בזה, לפי מה שיתבאר בס"ד לקמן בסמוך ד"ה והנוסח, שמחבר בית זה הוא מהר"ש בן יעקב רצאבי, אם-כן מסתברא שלקח סגנון זה מפיוטו של-מהר"י צאהרי הנכלל בכתר מלכות, לפי שהוא קדם לו, אלא ששינה נסתרות במקום נסתרים. אלא ששם בכתר מלכות, תיבת נסתרים נקשרת למעלה וגם למטה, כמ"ש שם בשם מהרי"ן. וכאן בבר יוחאי, תיבת נסתרות, נקשרת למעלה בלבד, כמובן. ובלאו הכי לכאורה מוכרח היה לכתוב כך נסתרות, מאחר שחוזר על עשר ספירות שהזכיר שהן לשון נקבה. מה שאין כן מהר"י צאהרי דנקט כתרים לשון זכר. ואדרבה קשה למה נקט בתר הכי טובלים לשון זכר. ויש מקום ליישב כי ענין טובלים את העולם חוזר לא רק אל הספירות אלא גם על אין סוף שהזכיר, והכוונה בזה אליו יתברך לפי הפירוש הראשון שנכתוב בס"ד לקמן בסמוך ד"ה יחדת, הרי הוא בכללם, הלכך נקט הכא לשון זכר:

אודות תוספת זו, נודע לי לראשונה בילדותי מפי אאמו"ר זצ"ל, שהיה מנהגם בתימן לאמרה בכל ליל שבת, בכלל פיוט בר יוחאי. ואחר זמן הגיעו לידי תכאליל כת"י שנעתקו על-ידי זקיני מהריק"א, וראיתי כי הוא העלה זאת בפשיטות. וצילום אחד מהם, הבאתי במאמר אופן המרכבה (שבתחילת ספר רכב אלהים למהר"י ונה) דף פ'.

ומקומה של-תוספת בית זה, קבוע בתכאליל הללו, לפני הבית האחרון אשרי יולדיך וכו', אחרי הבית אור מופלא רום מעלה. וכך שמעתי ממי שהמשיכו את מנהגם לומר זאת גם כאן בארץ ישראל, או תוספת אחרת כיוצא בה וכו' לקמן בסמוך ד"ה ובמקצתו, שאמרו בית זה כאן. ונכון הוא. א' מצד העניין, מאחר שבית זה מדבר באופן כללי על עשר הספירות, והבית אור מופלא מדבר על הכתר שהוא העשירי, אמ"כ אין להפסיק בבית זה בינו לבין שאר הבתים. וזוהא"י טעמא לא הוסיף זאת המחבר בסוף הפיוט ממש. דלכאורה הכי הוה עדיף טפי, כיון שאינה אלא תוספת. ברם כיון שהוא כעין ביאור וגילוי לְאָמור לעיל מינה, כאן ביתו. מזה שאין כן הבית האחרון שמדבר באופן כללי בשבחו של רשב"י, המתאים להיות גם אחרי הבית הנוסף, וגם סגנונו טוב וראוי לסיים. ועוד שהבית מסיים אשריך, והבית שאחרי מתחיל גם-כן אשריך, מתאים לפי העניין וגם מצד שכך היא דרך הפייטנים. ב' שלא לקלקל ראשי הבתים, שרשם בהם הפייטן את שמו, שמעון לְבִיא:

ולאפוקי ממי שהכניס תוספת יחדת וכו' מאין סוף וכו' לעיל מינה, אחרי יו"ד חכמה קדומה, לפני אור מופלא. בטענה שסימן הפיוט הוא שמעון לְבִיא בשתי יודי"ן, כמו שהדרך להוסיף בתיבות דומות כשאינן מנוקדות, להורות על הוצאת היו"ד במבטא, כגון שנייה, ענייה, עשייה. ויצא לו זאת מתוך הפסוק (יחזקאל י"ט, ב') מזה אמך לְבִיא. אבל לענ"ד במחכ"ת אין זו אלא התחכמות. ומשמע מזה שהוא טעה וייחס גם בית זה למהר"ש לביא, ושהוסיף בכוונה להתחיל ביו"ד נוספת לשם כך. והא ליתא, כי בכל הדפוסים הישנים שהובא בהם פיוט זה (עיין עליהם בדברינו להלן פרשת כי תצא על פסוק לא יבוא עמוני ומואבי בקהל י"י ד"ה ובפיוט) אין תוספת בית זה כלל ועיקר, וגם לא בדפוסים האחרונים, הן ספרדים והן אשכנזים, זולת בכת"י תימנים. גם בכל הספרים נכתב שמו לביא ביו"ד אחת, ומזה מוכח שקריאתו היא כפי המקובל לביא ביו"ד נעלמת. ולא עוד אלא שישנם עדיין מצאצאיו הנקראים כך:

התעוררות הפייטן לַחַדֵּשׁ תוספת בית זה, נראה לענ"ד כי שרשה מפני שסודות התפילות שיסדו אנשי כנסת הגדולה וחכמי הדורות, הם גנוזים ובלתי גלויים זולת ליודעי ח"ן כנודע, והדורות הולכים ופוחתים. הלכך מצא לנכון לבאר זאת בעליל ובפרהסיא. ואין מקום מתאים יותר לזה מאשר בפיוט המדבר בשבח רבי שמעון בר יוחאי מארי דרוזין, וכדי שיזכר העניין לכל־הפחות פעם בשבוע. אי נמי בראותו שכל פיוט זה מיוסד ובנוי על עשר ספירות, אבל הוא באופן נעלם, עמוק עמוק מי ימצאנו, ואחד מאלף יִדְעֶנּוּ. נמצא כי הרבים שאין להם יד בקבלה, אינם מבינים זאת כלל. על כן הוסיף בסופן בית זה, לפענח צפונותיו לעין־כל, ולהוציא בזה את עניינם וסודם מן הכח אל הפועל. ועיין לקמן בסמוך ד"ה אמנם:

ומהאיי טעמא נראה לענ"ד כי טוב להנהיג בזמנינו בכל מקום תוספת בית הנוכח לעיל. ובפרט שיהא מזה חיזוק והתעוררות ללימוד בוזהר הקדוש בכל יום, המסוגל לטהרת הנפש. ונחוץ הדבר ביותר יומא כי האידנא שהאוויר מזוהם מאד בעוה"ר, וכמו שפרסמנו בקול קורא, שנדפס בעלון פעולת צדיק גליון 46 כסלו ה'תש"ע ב"שכ"א אות ד', ויובא בס"ד גם־כן בתשובותי עולת יצחק חלק ג'. ולפני שנים רבות כשזיכני השי"ת ונודמן לי לבקר בקבר רשב"י בעיר מירון, נשאתי תפילה בין השאר שתתקבל תוספת זו לפיוט בר יוחאי. ואסתייעא מילתא. כי לא עבר זמן רב, ונתקבצו ציבור של־בני־תורה לתפילות תמידין כסדרן בבית מדרשנו פעולת צדיק על שם גאון עוזנו מהרי"ץ זצוק"ל, החל מחודש אלול ה'תשס"ה ב'שט"ז. ומאז הוקבעה על ידינו שם אמירת תוספת זו בכל שבת ושבת, על־ידי הדפסה והדבקה מיוחדת בכל הסידורים, כי נותר לכך מקום בדרך, ונתקבלה על־ידי כל הקהל. כי בבתי כנסיות קודמים שהתפללתי בהם, כמעט רק אני לבדי הייתי אומר אותה בהיותי חזן:

ויהי רצון מלפני המקום ב"ה שכן ירבה וכן יפרוץ ותתקבל ותתפשט ברצון בכל מקום, בלא מחלוקת חס ושלום מצד המדמים כי זה שינוי מהמנהג וכדומה. ולדידהו איך נכנסו ונתקבלו פיוטים במשך הדורות, כגון עיקר בר יוחאי עצמו, לכה דודי, עת

שערי רחמים וכל כי האי גוונא, שהרי בדורות הראשונים עדיין לא נולדו מחבריהם. וטעם שהוקבע לומר פיוט בר יוחאי בשבת, נתבאר בס"ד לעיל בסמוך ד"ה ועוד. וכיון שנודע לי על אחד כיום חכם בעיניו ומינות נזרקה בו, שטען מדוע להכניס פיוט לכבוד אדם תוך שבחי הקב"ה, אמרתי ששיבו לו כי כבוד החכמים, הוא כבודו יתברך וכבוד תורתו, כרמוז בפסוק הללי נפשי את יי (תהלים קמ"ו, א') את לרבות תלמידי חכמים, וכמו שהעליתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר יורה דעה הלכות כבוד תלמיד חכם סימן קס"ג סעיף י"ח. ועיין עוד להלן פרשת ואתחנן על פסוק את יי אלהיך תירא ד"ה ובזוהר):

וראוי להדפיס בית נוסף זה בגוף הסידורים שיתחדשו בעזרי"ת. וכמו־כן ראוי להוסיף בצד כל בית, או סמוך לו, שייכותו לספירה שכנגדו, דהיינו מלכות, כנגד שמן משחת קודש וכו'. יסוד, כנגד מושב טוב ישבת וכו', וכמו שהוא בתכאליל כת"י, ובתכלאל עץ חיים למהרי"ץ גם בנדפס בדף ק"א ק"ב:

ט) ביאור תוספת זו

וכיון שלפיוט בר יוחאי, כבר נתחבר על-ידי הרי"ז מרגליות ספר מיוחד בשם ביאור השיר בר יוחאי, בו האריך והרחיב לפרש ולברר כל ענייניו, סודותיו ורמיזותיו, נתתי לבי אני הקטן אשר לא בינת אדם לי, לפרש את הבית החדש הזה, לבל יחסר המזג, להועיל לעצמי ולאשר כגילי. הגם כי אין להשוות בין מלאכתו למלאכתי שאינה אלא קרבן עני, מכל־מקום קיימא לן במנחות דף ק"י אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. וזהו:

יחדת עשר ספירות. ר"ל שקישר רשב"י כל הספירות והעולמות ביחוד אחד, מכח אור תורתו, עיין הקדמת הזוהר דף י"א ע"א שאמרו עליו ההוא נהורא קאים משמיא

לארעא ונהיר כל עלמא וכו', וכן בפרשת ויצא דף קנ"ו ע"א רבי שמעון דנהיר כל עלמא באורייתא, וכמה בוצינן נהרין בגיניה. ועל-ידי זה הושפע לעולם בדורו טובות מרובות, שהרי מצינו כי אפילו הקשת לא נראתה בימיו כדאיתא בירושלמי ברכות פרק ט' הלכה ב', וכדלעיל פרשת נח על פסוק והיה בענני ענן על הארץ וגו' ד"ה פירוש. ולא גזר תענית בימיו, כי לא היתה שום צרה בחייו, כדאיתא בספר כבוד מלכים (ב', ט"ו) הובאו דבריו בשו"ת מבשרת ציון חלק א' אורח-חיים סימן מ"ב דף קל"ז ע"א: **מַאֲיִן סוּף**. שנאצלו כל הספירות מאתו יתברך, שאין לו סוף ותכלה. ועיין לעיל ד"ה וברור. אי נמי שתחילת העשר הוא מהכתר, לפי שהכתר נקרא לפעמים אין סוף, כיעויין ברעיא מהימנא שבזוהר הקדוש פרשת פינחס דף רנ"ח ע"א כתר, אין סוף אתקרי. ועיין פרדס רמונים שער שלישי (המיועד לברר המבוכה אם האין סוף הוא הכתר) ובשער כ"ג ע' אין סוף, ומשם באר"ה: **בחביון העוז נסתרות**. נתבאר בדברי מהרי"ץ דלעיל ד"ה והעניין. והוא מלשון הכתוב ושם חביון עזו (חבקוק ג', ד') ר"ל שחֶזְקוֹ חבוי ונסתר שם. וז"ל ספר הבהיר אות קמ"ח, הובא גם-כן בהשמטות הזוהר הקדוש שבסוף ספר בראשית סימן י"ז דף י"ז, מאי חביון עזו, אותו האור שגנו והחביא יעו"ש. אי נמי חביון העוז, זו התורה שנקראת עזו, וכדאיתא בשיר השירים רבה פרשה ב' אות י', ועיין עוד בשערי הייחוד והאמונה שער ב' סוף פרק כ"ו. ר"ל כי הגם שלא נזכר בתורה עניין הספירות בהדיא, מכל-מקום הוא נסתר ומוצנע שם, על-דרך האמור לעיל ד"ה וביאור, ברמו הפסוק שלפנינו נתן לכם מטמון באמתחותיכם:

סובלים את העולם. פירוש סובלים, נושאים. דהיינו כי הם משגיחים ומנהיגים את העולם. ור"ל שהבורא יתברך פועל ומשפיע לעולמנו באמצעותם, וזהו שמסיים י"י **בם להורות**. כלשון חז"ל בויקרא רבה סוף פרשה ד' ובמדרש תהלים על הפסוק ברכי נפשי את י"י (תהלים ק"ג, א') מדה הנפש סובלת את הגוף, כך הקב"ה סובל את העולם. וכלשון הזה איתא בפיוטו של-מהר"י צאהרי הנכלל בכתר מלכות, סובלים את העולם, הנגלה והנעלם. וכתב על זה מהרי"ץ בעץ חיים שם, שהוא כמבואר

בתפילת אליהו הנביא (שבתחילת תיקוני הזוהר) רבון עלמין וכו' אנת הוא דאפיקת וכו' עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין, ועלמין דאתגליין ע"ב. ועיין עוד נחלת יוסף פרק שמיני דף ל"ד ד"ה העיקר השני. ואפשר דנקט בם, י"י "בם" להורות, לפי שהוא (או משהו ממנו) מסתתר בתוכם כנודע. והלשון לקוח מן הפסוק (תהלים ס"ח, י"א) רכב אלהים רבותים וגו' "אֲדַנְי בָּם" סיני בקדש:

סוד המאורות יענו אשריך. שנים רבות הייתי נבוך בביאור תיבות הללו, יען שחיפשתי ולא מצאתי סוד שהשמש והירח ישבחו את רשב"י לומר לו אשריך. ועכשיו בחודש אייר ה'תש"ע ב'שכ"א, לרגל הילולא דרשב"י, נתתי לבי שוב לדבר, והאיר השי"ת את עיני להבין כי כוונת הפייטן לספירות עצמן. וכן כתב מהר"י צאהרי בפיוטו הנזכר, וקראום עבדיך ספירות, והיו למאורות. ועיין חן טוב דף כ"ד אות כ"ז בתחילתו. וז"ל ספר עץ אפרים דף נ"ה, מלבד השם הרגיל ספירות, נקראים הספירות גם-כן מאורות, נרות (דהיינו בוצינין בדברי רבי שמעון בן יוחאי), לבושים, רקיעים, כתרים או עטרות, מלכים, נשמות, רוחין, נפשין, פנים, מאמרות, דברות. ושינוי השמות, רומזים על ההשתנות בפעולותיהם יעו"ש. והפייטן דנקט הכא תיבת מאורות, הוא מפני שלצורך יופי החרוזים, לא ייאות לחזור שוב על תיבת ספירות, שהזכיר אותה כבר בתחילה, באמרו יחדת עשר ספירות. ונמאי דלא נקט כינוי אחר, נראה שהוא מפני החריוה, כדרך הרבה פיוטים שיש חריזה אחת בחתימות כל הבתים, דהיינו לא כמו החריוה הפרטית של כל בית, ואף על פי כן עושים בסיום מחצית הסוגר חריזה כחריוה הפרטית, אף שמהר"ש לביא מחבר עיקר פיוט בר יוחאי לא נהג כן. ואם-כן ר"ל דכיון שרשב"י גילה ופרסם סוד עשר ספירות, שעליהן סובבת כל תורת הנסתר, ממילא הם משבחים אותו ועונים לנגדו אשריך. ועל-דרך זה נמצא בעניין פטירת רשב"י בסוף אידרא זוטא שבזוהר הקדוש פרשת האזינו דף רצ"ו ע"ב, ששמע קל במערה, דנא רשב"י וכו' זְכָאָה חולקיה (דהיינו אשרי חלקו) לעילא ותתא וכו'. שוב ראיתי בזוהר הקדוש פרשת תרומה דף קנ"ו סוף ע"א כי השמש

והירח, הן סוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וכן נזכר בספרים נוספים, אם־כן אפשר לפרש כוונת דברי הפייטן, כי סוד המאורות, דהיינו תורה שבכתב ותורה שבעל פה, יענו אשריך על אשר גילית את פנימיותן, והראית בכך את רוב עשרן ויקר תפארת גדולתן:

(י) בתים נוספים שהוסיפו קצת מחכמי תימן

ובמקצת תכאליל ישנים כתי, כגון משנת א'תתקמ"ח ה'שצ"ז, נמצאת בשוליהם תוספת דומה לדלעיל, בת שני בתים, שיסד אותם מהר"י צאהרי הנזכר לעיל, לפי מה שנרשם שם בהדיא לצידם בזה"ל, תוספת למ"ו יחיא אלצאהרי ע"כ. ומקומם גם־כן אחרי אור מופלא, כדלעיל ד"ה אודות. ויש מקומות שנוהגים עד היום לאמרם, כגון יוצאי חבאן (וכך נדפס בתכלאל שלהם הנקרא עטרת זקנים) ומחוזו שרעב (וכך נדפס בסידור תפילת החודש נוסח שאמי כמנהג שרעב), בזה"ל:

בר יוחאי סידרת (נ"א יחדת) עשר ספירות. כְּשֶׁלֶהֶבֶת בְּגַחֲלַת קְשׁוּרוֹת. וסודם ידעת, כי בליבך (נ"א ובליבך) הם טמורות (נ"א סדורות. נ"א סידרת עשר ספירות. יחד בליבך הם סדורות. כשלהבת בגחלת קשורות). וכל (נ"א פֶּל) העם (נ"א רוֹאֵיךְ) יענו (נ"א יאמרו) אשריך:

בר יוחאי יחדת (נ"א סידרת) עשר ספירות בלימה. על־דרך (נ"א הִנְהָה. נ"א על־דרך סוד. נ"א על־דרך מעלת. נ"א על־שם מעלות) סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. והבנת בשתים ושלושים נתיבות (נ"א הבנת והודעת ברוב, ונראה לענ"ד טעות סופר וצריך להיות בל"ב. יב"ן) פליאות החכמה (נ"א חכמה. נ"א נתיבות החכמה). כמו שהורוך מוריך:

אמנם לא ידעתי מדוע הוצרך מהר"י צאהרי להוסיף שני בתים. כי לפי מה שביארנו בס"ד בטעם הדבר לעיל ד"ה התעוררות, היה די באחד. ובפרט אם פתיחת שניהם שווה ממש. לפי שיש נוסחאות שפותחים בקצת שינוי, האחד סידרת עשר ספירות, והשני יחדת עשר ספירות. והראשון, הוא כלשונו בשלהי פיוטו הנכלל בכתר מלכות, אלה הכתרים, בפי המקובלים "מסודרים". ברם נראה שהכל הולך אל מקום אחד, כי על-ידי ייחודם זה עם זה כפי סדרם הראוי, הוריד שפע לעולם. ואכן יש תכאליל שלא הובא בהם אלא אחד מהם, יש הראשון ויש השני. כגון בתכלאל משנת ה'תקכ"ז ב'ע"ח, שראיתי כי לא נמצא שם רק הבית סידרת עשר ספירות בלימה וכו' וכן הוא בתכלאל משנת א'תתקס"ז ה'תי"ו. אכן מאידך שמעתי מקומות שנוהגים לומר רק את הראשון:

מעתה מסתברא כי מהר"י צאהרי חיבר רק נוסח אחד מהם, וחכם נוסף שלא נזכר שם כבודו חיבר את השני. ואי נמי חיבר שתי מהדורות, יש שהעתיקו זו ויש זו, ויש שהעתיקו שתיהן. ובפרט שמהר"י צאהרי ידיו רב לו מומחה ורגיל בעבודה לחבר פיוטים נפרדים לעצמו, שלמים וארוכים טובים וחשובים כנודע. אך לא כיוון בזאת, זולת להשלים את החסר. וכעין שבכתר מלכות לרשב"ג, חסר עניין הספירות, מפני שהוא היה פשוט, ולכן כשהגיע לכסא הכבוד עמד קולמוסו, וכתב בזה"ל, מלמעלה גאית ועלית על כס תעצומך, ואיש לא יעלה עמך ע"כ, קם מהר"י צאהרי המקובל והשלים את מלאכת הקודש העליונה. מה שהרדב"ז בעבור זאת, יסד כתר מלכות נפרד עד"ה באריכות כנודע, ועיין מחזור אהלי יעקב ליום הכפורים דף ס"ו. וגם הגרי"ח בעל בן איש חי, כן הדבר הזה בענייננו, השלים מהר"י צאהרי בית אחד הנצרך. ואין בזה קפידא ולא נגיעה במלאכת המחבר הראשון, הואיל וכבר נגמר שמו בראשי הבתים, כדבר האמור לעיל ד"ה אודות. ולכן הקפיד מהריב"ד על מחבר השיר חוס אלהי ממעונך, שבנה אותו על שירו של-רבי יהודה הלוי וקלקל סימן שמו. ומהריב"ד עצמו עשה באופן אחר, שהוסיף בסופי הבתים באופן ששם המחבר נותר

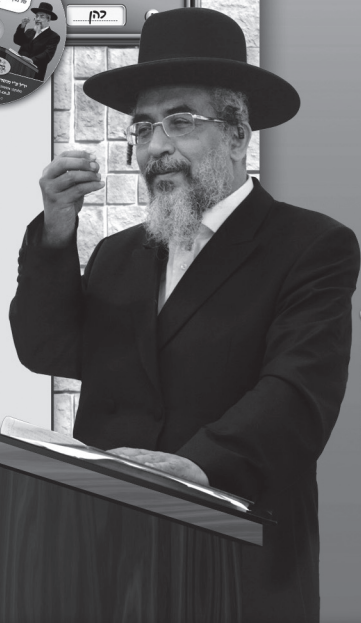
על כנו. עיין חן טוב דף מ"ה. איתמר. וכיוצא בזה מצינו שעשו כמה חכמים בפיוטים נוספים. ולהיות שחכם נוסף נתעורר גם-כן לעשות כמותו, על כן בני מקומות הנזכרים לעיל צירפו את שניהם. ואמנם כיון שסגנון הבתים ובניינם, אינם מתאימים למהר"י צאהרי שהיה מומחה גדול וכדבר האמור, יתכן שהיו שני חכמים מפורסמים בשם זה, והכוונה כאן לשני, כיעויין בזה לעיל בהפטרת נח על פסוק ושמתי כדכד שמשותיך ד"ה ויש. וכן הדעת נוטה מצד אחר, כי פיוט בר יוחאי נדפס לראשונה בשנת ה'שס"ה לערך, וספק גדול אם מהר"י צאהרי הראשון עדיין היה אז בין החיים, ואבמ"ל. וידידי הראח"כ שליט"א הוסיף כאן וז"ל, ראיתי כתוב שהאדמו"ר מויזניץ הקודם, כשהיה אומר פיוט בר יוחאי בל"ג בעומר במירון, היה מוסיף בתים מדיליה בעל פה ע"כ. וצריך לברר תכנם ועניינם:

והנוסח יחדת עשר ספירות מאין סוף וכו' שאמרו בעיר מגורי אבותי, כדלעיל ד"ה אודות, גם-כן לא נזכר בתכאליל של-מהריק"א מי חיברו, ולא שמעתי על זה מאומה מפי אאמו"ר זצ"ל. אבל לבי אומר לי כי הוא מאבות אבותינו מהר"ר שלמה ן' יעקב רצאבי זצוק"ל. יען שהיה מקובל, וחיבר פיוטים דומים לזה, בסגנונם ובדרכם (עיין עליהם בנספחות לנפש כל חי שצייננו לעיל בפרשת בראשית על פסוק ויעש י"י אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור ד"ה והרב), ונתקבלו כולם או מקצתם לאמרם בתפילות בעירנו וסביבותיה. וגם הם נעתקו בתכאליל שכתב מהריק"א. אלא שאותם הזכיר על שמו בהדיא, מאחר שהם ארוכים טפי, מה שאין כן זה שאינו אלא בית אחד. ואף שכבר קדמו לו מזה שנים רבות החכמים דלעיל, אולי לא ראה אותם. לולא שהשתוות סגנון פתיחתו, מוכיחה כי ראה לפחות את הראשון. ולכן נראה יותר לומר כי לא ערבו לו מצד משקלם, ולא רצה לתקן ולנגוע במה שכבר הם עשוהו. על כן קם ויעש מטעמים גם הוא, כאשר אהב אבינו שבשמים ובארץ יהללוהו.

נשאים מחוברים למסורת ולמנהגים

שערי יצחק "מנויים לחיים"

הצטרף עכשיו כמנוי חדשי לקבלת השיעורים השבועיים של מרן הגאון הרב **יצחק רצאבי** שליט"א - פוסק עדת תימן המתקיים מדי מוצש"ק בבית המדרש "פעולת צדיק" ב"ב. השיעורים כוללים עניינים רבים במנהגי ומסורת יהדות תימן, חידושי הלכות ואגדות, מוסר והשקפה, מעשיות ופרפראות ועוד.

בתרומה ע"ס 50 ₪ לחודש (בהוראת קבע, בציקים או בכרטיס אשראי), תקבל לביתך את חוברות השיעורים השבועיים, בצירוף דיסק לצפייה או להאזנה של שיעורי אותו חודש.

כולל
מפתח נושאים,
מראי מקומות
וחלק השו"ת

ניתן להירשם מכספי מעשר

לפרטים והרשמה:

מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק, טלפקס: 03-5358404,
שיר: 050-4140741. yad@maharitz.co.il
איזור ירושלים: "אוצר ספרי תימן", טל': 054-8476760

ניתן להקדיש כל שיעור לרפואה והצלחה או לעילוי נשמת.
ההקדשה תופיע ע"ג החוברת וכן בתחילת השיעור בוידאו.

פיוט בר יוחאי

כתב מהרי"ץ זיע"א (בתכלאל עץ חיים ח"א דף ק"א ע"ב): פזמון נאה מארץ ישראל שמסודרין בכל ערב שבת וסדר קבלת שבת על קבר רשב"י ע"ה וזכותו יגן בעדנו ובעד כל ישראל, כי לו נאה להודות בהלל ושבח לפני מי שנאמר בעבורו נעשה אדם שזכה וזיכה את הרבים.

ושמעתי מחכמים גדולים שכל מי שהאיר ה' רוחו עליו אף בחו"ל והוא ממארי קבלה יגגן פזמון זה וזהו סגולה נפלאה להארת הנשמה האותיות מחכימות והוא מסודר ומיוסד דרך המעלות סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה מלמטה למעלה עד לראש כל הכתרים.

בר יוחאי, נמשחת אשריך. שמן ששון, מחבריך: בר יוחאי
 מלכות בר יוחאי, שמן משחת קדש. נמשחת, ממדת הקדש. נשאת, ציץ
 נזר הקדש. חבוש על ראשך, פארך: בר יוחאי
 יסוד בר יוחאי, מושב טוב ישבת. יום נסת, יום אשר ברכת. במערת
 צורים שעמדת. שם קנית, הודך והדרך: בר יוחאי
 נצח והוד בר יוחאי, עצי שטים עומדים. למודי יי, הם לומדים. אור מפלא,
 אור היקוד הם יוקדים. הלא המה, יורוך מוריך: בר יוחאי
 תפארת בר יוחאי, ולשדה תפוחים. עליך, ללקוט בו מרקחים. סוד
 תורה, כציעים ופרחים. נעשה אדם, נאמר בעבורך: בר יוחאי
 גבורה בר יוחאי, נאורת בגבורה. ובמלחמת אש דת, השערה. וחרב
 הוצאת מתערה. שלפת, נגד צורריך: בר יוחאי
 חסד בר יוחאי, למקום אבני שיש. הגעת, ופני אריה ליש. גם גלת
 בותרת על עיש. תשור, ומי ישורך: בר יוחאי
 בינה בר יוחאי, בקדש הקדשים. קו ירוק, מחדש חדשים. שבע שבתות,
 סוד תמשים. קשרת, קשרי שייך קשריך: בר יוחאי
 חכמה בר יוחאי, יוד חכמה קדומה. השקפת, לכבודה פנימה. ל"ב
 נתיבות, ראשית תרומה. את כרוב, ממשח זיו דורך: בר יוחאי
 כתר בר יוחאי, אור מופלא רום מעלה. יראת מלהביט, כי רב לה.
 תעלומה, ואין קורא לה. נמת, עין לא תשורך: בר יוחאי
 בר יוחאי, יחדת עשר ספירות. מאין סוף, בחביון העוז נסתרות. סובלים
 את העולם, יי בס להורות. וסוד המאורות, יענו אשריך: בר יוחאי
 בר יוחאי, אשרי יולריך. ואשרי העם, הם לומריך. ואשרי, העומדים על
 סורך. לבושי השן, תמיד ואוריך: בר יוחאי

מוקדש לרפואת יוחאי בן יוסף לרפו"ש בתושח"י